

песама. Његова поетика описана је у широком луку од бунтовних песама, љубавних, меланхоличних, депресивних и рефлексивних до библијског тона, ништавила света, обмане и свеопштег бола.

Књига *Сайуџиници модерне* Мирјане Лукић представља драгоцену студију, колико књижевноисторијски, толико и интерпретативно релевантну, окренуту и ка српској и ка европској књижевности, у првом реду руској и француској. Држећи до сваког податка, речи и синтагме, стиха и контекста, датума и чињенице, ауторка је успешно осветлила личности и дела која су ушла у њен истраживачки корпус, комбинујући књижевноисторијску оптику са аутобиографским, компаратистичким и херменеутичким приступом. Књига је смислени наставак бројних претходних приређивачких и аналитичких послова, али и важан импулс за будуће радове на овом пољу.

Др Јелена Ђ. МАРИЋЕВИЋ БАЛАЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
jelena.maricevic@ff.uns.ac.rs

ХАРМОНИЈА ПРИПОВЕДАЊА РЕДОВА И БЕЛИНА

Радован Влаховић, *Љуба*, Банатски културни центар, Ново Милошево
2024

Роман *Љуба* враћа нас у прошло столеће, у време непосредно након Другог светског рата. Његове странице оживеле су простор банатске равнице, један стари, минули свет патријархалних заједница, њихов светоназор, систем вредности и поглед на друштвенополитичке околности. Како се крећемо кроз наратив, јасно нам постаје да у фокусу приповедања не стоји радња као у класичном романескном жанру, већ је ту сама прича и приповедање. На крају дела видна нам је и основна поетичка намера аутора, она је као тло из ког ничу све остале, као нијансе значења самог романа: истицање моћи приповедања и приче као нечега вечног у свеопштој пролазности.

Из те перспективе проистекло је и уобличавање форме приповедања. Познато нам је да је модерна књижевност, за разлику од традиционалне, поверење препустила причи по себи, а приповедача ставила у други план, доводећи у питање статус свезнајућег наратора. У тој приповедној промени у једном тренутку веродостојност и истинитост приче доносила су у наратив инкорпорирана документа. Сетимо се Данила Киша,

који је оживео снажну синтагму „часних људи и поузданих сведока”, око које се развила читава једна приповедна поетика. Радован Влаховић у овом делу превазилази било какву искључивост у погледу опредељења за један од наведених поетичких смерова. Код њега и приповедач и прича и ликови и документа која су нашла место у овом роману чине хармоничну структуру састављену из делова који се савршено уклапају један са другим у целокупној слици и поруци дела. На тај начин приповедање је дошло до оне тачке у којој се из мноштва перспектива приповеда о истом догађају, а свака од њих, без обзира на то што је другачија у нијансама које јој дају ликови који приповедају или се присећају, остаје непромењена у основи која потврђује истинитост. Тако је и тема романа потпуно огољена и не преостаје ниједан неосветљени угао у ком би место могла наћи било каква приповедна намера која би осујетила основну фреквенцу природе књижевног текста – да приповеда истину о свету и животу.

У односу на ранија дела свог опуса, Влаховић се у роману *Љуба* опредељује за приповедни експеримент на тај начин што приповедне могућности поставља у одређену схему. Композицију романа чини кружном не уз помоћ догађаја или сцене, већ користећи свезнајућег наратора као оног ко обликује пролог и епилог романа. Важно је истаћи да је наратор добио улогу онога ко сведочи о патријархату на његовом врхунцу и фази његовог слома, сведочи о распаду система вредности који су красили мир, хармонија, уређеност живота и ред у међуљудским односима заснованим на здравој хијерархији. Његово приповедање нас вешто уводи у такав свет, али нас и изводи из њега, затварајући му врата заувек.

У том првом сегменту романа, где је присутно приповедање у трећем лицу, текст обилује речима исписаним курзивом. Оне су извори језичке аутентичности повезане са минулим добом која има нарочито снажан ефекат. Да бисмо до краја разумели тај свет, неопходно је да консултујемо објашњења непознатих термина која су додаток овом роману, али такав да су неодвојиви део целине. Знамо да је језик један од најстаменитијих чувара сећања, а Влаховић као аутор негује ту дубоку ноту свесности колико је језичко благо важно сачувати и користити се њиме на најплеменитији начин – претвара га у постамент прошлих времена.

Већи део романа приповедају ликови. Њихове приче увек се преплићу на неком месту, јер сви су они део једног истог света, света топлог банатског миљеа, где се не догађају заплети и расплети само у животима појединаца већ они који имају симболику колективних образаца. Лик Љубе спаја све остале ликове и он нам је овде дат као прототип банатског човека који је посвећен земљорадњи и бризи за своју многочлану породицу. Он је симбол стуба патријархалне заједнице у којој свако заузима своје одређено место и симбол модела постојања човека преданог божјој вољи, скромног и захвалног за плодну годину и сита уста најближих.

Сви остали ликови који се јављају као приповедачи приповедају своју личну причу, али исто тако се осврћу на догађаје који су обележили време касних четрдесетих година двадесетог века. Сви сведоче о томе да је живот само живот, са свим својим успонима и падовима, лепим и мање лепим тренуцима, али да је незаустављив чак и када је трагичан. У роману читамо о судбинама мушкараца и жена, љубавима и патњама, самоћи и радости која се дели са другима, а имена која иза тих прича стоје су један нарочит одабир карактеризације ликова. Аутор романа је њихову аутентичност појачао тиме што им је дао имена и надимке који су потпуно у складу са хијерархијским и социјалним правилима патријархата.

У опусу Радована Влаховића позната су нам дела у којима на изванредан начин аутор негује своју породичну генеалогiju на непристрасан и првенствено уметнички начин. Роман *Љуба* открива нам повезницу са „Бапом”. Такође, писано сведочанство лика из романа осветљава историјски важну чињеницу о предачкој лози аутора. Роману *Љуба* стога можемо приступити као онеобиченој аутобиографији која има за циљ да овековечи не само генезу историјских, социјалних и политичких прилика на подручју Баната већ и да причу исприповеда тако да јој да највиши хумани смисао. У том настојању писац је велики простор у тексту дао дескрипцији, која садржи мноштво детаља који су ту да нарацију учине специфично живом. Аутентичност додатно обезбеђује језик приповедања карактеристичан за Банат оног времена – локализми, жаргонизми, дијалектизми, архаизми, што смо наговестили у осврту на стил приповедања наратора. Уочљиво је колико је Влаховићев књижевни слух за језик истанчан, а стваралачка свест зрела, јер приповедати о прошлости и великим темама историје не подразумева само оживљавање минулог доба кроз уобичајене приповедне поступке. Оно тражи срце које пулсира у посебном облику, а Влаховић га препознаје у моћи језика.

У роману *Љуба* све се креће у контрасту између ритма живота који прати ритмове природе, одише миром и изобиљем, и оног који искаче из тог колосека и постаје подређен ритму нових правила која прописује власт поратног доба. Из света патријархата, уређеног по правилима која су ту да донесу ред и хармонију за све, улази се у свет у ком кривицу не меримо духовним или моралним начелима, већ пресудама оних у служби власти. То је свет где очигледна истина постаје неважна, где људска реч престаје да буде света, где је закон природне слободе нејак пред законом нехумане власти. То је свет у ком бити покоран и савијати кичму значи преживети. Љуба, као представник оног светоназора који се руши, бива осуђен као крив и одведен у затвор као најгори злочинац јер је бранио људско достојанство и истину.

Крај романа је онеобичен неочекиваним расплетом. Сцена у којој се одводе у затвор они који су били непослушни према наредбама власти

и која носи све потенцијале сукоба разрешава се без драме и развоја ситуација какве бисмо иначе очекивали. Најшокантнија од свега јесте чињеница да је Љубу издала властита ћерка, као представница власти која спроводи нови нехумани закон. Из перспективе различитих ликова гради се атмосфера помиљивости и дубоког поштовања и љубави коју они осећају једни према другима. Нема замерања и нема класичног момента издајништва када је у питању ова тема. Избегавање сукоба перспектива ликова довело је до једног сасвим новог поетичког приступа великој књижевној теми. Влаховић маестрално нуди нови облик добро познатог наратива, који је заузео важно место у делима српске књижевности.

Није лако писати о осетљивим темама које су обележиле неку историјску епоху. Влаховић је пронашао иновативан начин да приповеда о великим и важним тренуцима у којима је свет мењао своје лице и који нису нимало лагани ни пријатни. Аутор вешто избегава било какву политизацију, идеологизацију или заузимање одређене стране. На крају дела уводи конкретан догађај конфискације имовине, који је послужио као тренутак да се пренесе много дубља порука. Овде причу не приповеда ни лик ни наратор, приповедају је документи који су уметнути у текст. Они су потпуно веродостојни, што можемо видети по оригиналима који се налазе у додатку романа. Нехуманост улази на велика врата у дотад мирну и идиличну атмосферу банатског живота. Сам инвентар који је одузет поштеној Љубиној породици говори нам много. Стичемо утисак да он сам по себи улази у дијалог са новом идеологијом тог времена – ако се чак и детету у колевци узима узглавље, о каквом том новом систему вредности је реч и где је ту место обичном човеку?

Влаховић је романом *Љуба* направио велики корак у српској књижевности тако што је великим и важним темама приступио на нов начин и отворио нам нове перспективе виђења. Учинио је оно што само велики приповедачи умеју: хуманост је поставио, неговао и издигао на пиједестал тако да књижевност штити од лаког склизнућа у идеолошке или политичке оквире и негује срж њеног бића штитећи га од злоупотребе. Због тога роман *Љуба* није само прича о последицама рата и променама које је он изазвао у социјуму некадашњег Баната, већ је прича која књижевност враћа самој себи на месту где се то најмање очекивало.

Мсп Андреа А. БЕАТА БИЦОК
Стални сарадник Банатског културног центра
andbeata@gmail.com